

De missie van de kinderrechter

ELS DUMORTIER^a

Een onderzoek naar het ontstaan en de praktijk van de (Antwerpse) kinderrechter (1912-1965)

ABSTRACT

The mission of the children's judge

A research on the emergence and the practice of the (Antwerp) children's judge (1912-1965)

This year, in Belgium, the juvenile judge –whose mission it is to protect children instead of punishing them– celebrates his centennial anniversary. It is remarkable how few critical observations this figure raises in contemporary Belgian debate, even though national and international research revealed at numerous occasions how traditional concepts of criminal justice (legality, proportionality, due process) are overturned in order to meet the needs of the child. By means of a historical-criminological research on the figure of the children's judge (as mentioned in the legal sources of 1912) and the practice of this judge (on the basis of archives of the children's judge of Antwerp, 1912-1965), this contribution sheds light on the origins of this tension in Belgian youth justice (1912-1965). The results demonstrate how the creation of an atypical judge for both delinquent and non-delinquent children in 1912, as well as the practice of growing interventionism specifically after World War II, are accompanied by the breakdown of traditional guarantees. By going back to the past, the contemporary figure of the juvenile judge may be destabilized and oriented towards another future.

Key words: juvenile judge, historical-criminological research, interventionism, children's rights

Kernwoorden: jeugdrechter, historisch-criminologisch onderzoek, interventionisme, kinderrechten

Panopticon, 33 (5), 391-414

© 2012 MAKLU | ISSN 0771-1409 | SEPTEMBER 2012

^a Docent (o.a. Jeugdrecht en Jeugdcriminologie), Onderzoeksgroep Crime & Society (CRiS), Medeverantwoordelijke jeugdcriminologisch onderzoek, Vakgroep Criminologie, Faculteit Recht en Criminologie, Vrije Universiteit Brussel (Corresp.: Els.Dumortier@vub.ac.be).

"If we can reveal that practices and beliefs have a history, then maybe we can destabilize their apparent immutability"

BOSWORTH, 2001: 439

"(Q)uel est l'homme auquel on va confier cette mission à la fois si élevée et si grave de juger du sort de tous les mineurs qui comparaîtront devant lui?"

VANDEVELDE, Parlementair Debat, 1912: 314

INLEIDING¹

Op 15 mei 2012 bestaat de jeugdrechter exact honderd jaar. In het hedendaagse jeugd-criminologische debat zorgt de figuur van de jeugdrechter echter voor opvallend weinig controverse. Nochtans is deze centrale rechtsfiguur van de jeugdbescherming een zeer atypische rechter in vergelijking met de klassieke strafrechter. Van de jeugdrechter wordt dan ook niet verwacht dat hij kinderen straft, maar wel dat hij hen beschermt en hen terug op het rechte pad brengt. Daarom ook dat de jeugdrechter ruime bevoegdheden heeft en dat enkele klassieke beginselen van de strafrechtsbedeling, zoals het legaliteits- en proportionaliteitsbeginsel verlaten worden (ELIAERTS & CHRISTIAENS, 2009: 472; DUMORTIER, 2001). Niet enkel in België maar ook in vele andere westerse landen worden wet en praktijk getekend door dit spanningsveld van ruime interventiemogelijkheden “in het belang van het kind” versus een beperkte rechtspositie van datzelfde kind om zich hiertegen te weren (GOLDSON & MUNCIE, 2006: 204-206; JUNGER-TAS, 2006: 507-508; BAILLEAU & CARTUYVELS, 2009: 15). Deze bijdrage tracht inzicht te krijgen in dit, ondertussen klassieke spanningsveld, door terug te keren in de tijd en te onderzoeken hoe en wanneer dit spanningsveld in België is ontstaan?

1. GRASDUINEN IN HET VERLEDEN VAN DE JEUGDRECHTER

Om inzicht te krijgen in bovenvermeld spanningsveld wordt in deze bijdrage eerst teruggegaan naar de *roots* van de jeugdrechter, toen de jeugdrechter nog een kinderrechter was. In punt twee en drie van deze bijdrage komt de vraag *hoe* de figuur en de missie van de kinderrechter bij zijn ontstaan in 1912 gepercipieerd werden en *waarom*, aan bod. Hiervoor gebruiken we verschillende soorten bronnen. Ten eerste zijn er de parlementaire bronnen van 1912 over de kinderbeschermingswet zelf (Loi sur la protection, 1912), het rapport van de centrale sectie die het ontwerp besproken heeft (Rapport Protection, 1912) en het parlementaire debat (Parlementair Debat, 1912) terzake. Daarnaast worden ook toenmalige criminologische bronnen geraadpleegd. De focus ligt daarbij op enkele klassieke werken van de zogenaamde “eerste criminologen” (LOMBROSO, 1895; TARDE, 1890; FERRI, 1905). Tevens komt ook het gekende strafrechtstheoretisch werk van de Belg Adolphe Prins (1986) en zijn pleidooi voor een transformatie van het strafrecht aan bod. Tot slot is ook inzicht in de toenmalige socio-politieke tijdsgeest onontbeerlijk om de figuur van de nieuwe kinderrechter en zijn missie te begrijpen. De kinderrechter is immers een kind van zijn tijd. Daarom wordt in het eerste punt van deze bijdrage ook beroep gedaan op enkele bekende Belgische geschiedschrijvers (CHLEPNER, 1972; WITTE, CRAEYBECKX & MEYNEN, 2005).

Naast het ontstaan van de atypische jeugdrechter rijst echter evenzeer de vraag hoe deze atypische figuur zich in de praktijk heeft ontwikkeld. In het vierde en vijfde punt van deze bijdrage komen daarom enkele belangrijke ontwikkelingen in de praktijk van de kinderbescherming (1912-1965) aan bod: enerzijds, de groeiende interventiebereidheid van de kinderrechter en, anderzijds, het afbrokkelen van de klassieke strafrechtsbescherming. Immers, het is in deze periode dat hedendaagse praktijken en trends, zoals de ruime interventiemogelijkheden van de kinderrechter tijdens de voorbereidende fase, zich

1 De auteur dankt de reviewers voor hun constructieve opmerkingen die de kwaliteit van deze bijdrage verbeterd hebben. De auteur wenst ook uitdrukkelijk te melden dat het gebruik van het referentie-apparaat APA6 van de American Psychological Association (dat, in tegenstelling tot V&A, niet over duidelijke verwijzingsregels inzake Belgische wetgeving beschikt en een verkorte referentie in de tekst opneemt in plaats van een volledige in voetnoot) geen voorkeur van de auteur is.

ontwikkelen. Vandaar dat inzicht verkrijgen in de periode van de kinderbescherming (1912-1965) ook zo belangrijk is. Dat naar dit tijdperk van de Belgische jeugdbescherming weinig onderzoek werd gevoerd, versterkt tevens de noodzaak om de periode vóór 1965, in plaats van erna, te belichten.

Om de praktijk van de Belgische kinderbescherming (1912-1965) te onderzoeken wordt beroep gedaan op de archieven van de Antwerpse kinderrechtbank (Archief Rechtbank Eerste Aanleg Antwerpen, 1912-1965). Door ons te beperken tot het archief van één kinderrechtbank konden lange termijn evoluties tussen 1912 en 1965 voluit onderzocht worden. Omgekeerd echter zijn de bekomen resultaten niet te veralgemenen naar andere arrondissementen toe. Om aan dit euvel tegemoet te komen, worden, waar mogelijk, de resultaten gekaderd in bestaande gegevens over de praktijk van de kinderbescherming in België. Vooral de analyses van de toenmalige Directeurs van de Dienst voor Kinderbescherming (eerst MAUS en later DELANNOY) en de commentaren van het Studiecentrum voor Jeugdmisdadigheid (met RACINE aan het hoofd) doen daarbij dienst als toetssteen.

Op drie manieren biedt het gerechtelijk archief van de Antwerpse kinderrechtbank een inzicht in de praktijk van de Antwerpse kinderrechter. Ten eerste zijn er de registers die alle voor de kinderrechter verschenen minderjarigen (met naam, geboortedatum, geslacht en juridische interventiegrond) vermelden. Ook de beslissingen die de kinderrechter ten opzichte van hen treft, staan in de registers vermeld. Daarnaast bundelen de Minuten van Vonnissen (of de vonnisboeken) jaarlijks de door de Antwerpse kinderrechter gevelde vonnissen. Tot slot bieden de gerechtelijke bundels of individuele dossiers inzicht in de missie van de kinderrechter ten opzichte van één individuele minderjarige van begin tot einde.

In deze bijdrage worden de registers en de vonnissen van de Antwerpse kinderrechtbank geanalyseerd. Het is daarbij van belang te melden dat de registers en vonnisboeken zich vooral lenen tot een kwantitatieve analyse van de praktijk van de kinderrechter. Zij bieden inzicht ten aanzien van wie en welk gedrag de kinderrechter intervenueert en welke belangrijke evoluties daarbij in de loop van de tijd optreden. Tevens bieden de registers en de vonnissen inzicht in het interventiebeleid van de kinderrechter op procedureel vlak. Dat laatste is belangrijk omdat de kinderrechter een atypische rechter is. De vraag tot welke procedurele trends deze atypische rechter aanleiding heeft gegeven in de praktijk werd tot op heden zelden tot nooit onderzocht.

Het was uiteraard onmogelijk om al de registers en vonnisboeken van meer dan 50 jaren diepgaand te analyseren. Een selectie van vijf onderzoeksjaren was noodzakelijk. Om deze jaren te selecteren werden al de registers van het Antwerpse archief doorbladerd en diagonaal doorgenomen. Bedoeling daarbij was om “voeling te krijgen” met dit archief en niet blindelings onderzoeksjaren te moeten selecteren. Bij deze *prima facie* analyse van de Antwerpse registers noteerden we tevens het aantal kinderen dat jaarlijks voor de Antwerpse kinderrechter verscheen. Op basis van dit *prima facie* onderzoek en de analyses van toenmalige commentatoren volgde uiteindelijk een selectie van vijf onderzoeksjaren: oktober 1912-oktober 1913 (vanaf nu 1913 genoemd) uit de prille beginperiode van de kinderrechter, 1928 en 1939 uit het interbellum en 1950 en 1961 uit de naoorlogse periode. Over deze vijf onderzoeksjaren heen werden de gegevens van 1639 kinderen (in de registers) en 1171 vonnissen (in de vonnisboeken) via Excel en SPSS verwerkt.

De rijkdom aan gegevens in de registers en vonnisboeken leent zich tot meerdere analyses. In deze bijdrage echter is onze analyse gericht op het interventiebeleid van de kinderrechter op materieel vlak (ten aanzien van wie en welk gedrag intervenueert de kinderrechter) en op procedureel vlak (procedurele aspecten van het interventiebeleid van de kinderrechter) en de belangrijkste evoluties die we hierbij waarnemen.

De bedoeling van deze historisch-criminologische bijdrage is dan ook om inzicht te krijgen, enerzijds, in het ontstaan en in de bijzondere figuur van de kinderrechter en, anderzijds, in de ontstaansgeschiedenis van hedendaagse “problematische” praktijken zoals de ruime interventiebevoegdheden van de jeugdrechter en de daarmee gepaard gaande beperkte rechtspositie van kinderen.

2. DE KINDERRECHTER, EEN KIND VAN ZIJN TIJD

Om de opkomst van de kinderrechter te kunnen situeren en te begrijpen, moet de klok meer dan een eeuw terug worden gedraaid. Het is namelijk in de overgang van de 19de naar de 20ste eeuw en in het kader van het toenmalige arbeidersvraagstuk dat de kinderbescherming en de kinderrechter vorm krijgen. Trendsetter daarbij zijn de Verenigde Staten van Amerika met de oprichting in 1899 van de eerste *Juvenile Court* (PLATT, 2002: 187). Andere landen, waaronder België, volgen snel (BAC, 1998: 41). In België is het de Katholieke Partij en in het bijzonder toenmalig Minister van Justitie Carton de Wiart die de contouren van de kinderrechter uittekent. Het beleid van de Katholieke Partij, die onafgebroken aan de macht is tussen 1884 en 1914 (WITTE, CRAEYBECKX & MEYNEN, 2005), getuigt zowel van een interventiebereidheid *pro* de “arme” arbeiders als *contra* de “gevaarlijke” arbeidersklasse: een *justice sociale* en een *défense sociale*. Beide lijnen vormen de dubbel(zinnige) missie van de kinderrechter. Ook PLATT wijst in zijn analyse over de origines van de Amerikaanse jeugdbescherming op het belang van de toenmalige “spirit of social justice” die een verregaande controle en regulering van de “criminal classes” echter nooit in de weg stond. Integendeel, ook in de VS streefden “child-savers” beide doelen tegelijkertijd na (PLATT, 2002: 177).

De dubbele missie van de kinderrechter

Wat betreft de *justice sociale* in België is vooral de zogenaamde “liberté subsidiée” (CHLEPNER, 1972: 109) het handelsmerk van de Katholieke Partij van rond de vorige eeuwwisseling: spaarzame, katholieke en voorzienige arbeiders ontvangen via de overheidssubsidiëring van allerhande (voornamelijk katholieke) “oeuvres” en “associations” (voor ziekte- en pensioensverzekering, goedkope woningen, enz.) bijstand en hulp (CHLEPNER, 1972: 192-193). Ook voor de kinderrechter is het de bedoeling om deze katholiek geïnspireerde *justice sociale* tot leven te brengen. Met de hulp van private (lees: katholieke) instellingen moet de (katholieke) kinderrechter de arbeiderskinderen terug op het rechte (katholieke) pad brengen (cf. infra).

De oplossing van de Belgische Katholieke Partij voor het arbeidersvraagstuk veruiterlijkt zich naast de nagestreefde *justice sociale* echter ook – en vooral – in een nieuw veiligheidsbeleid, dat de bestaande sociale orde in stand moet houden. Rond de vorige eeuwwisseling profileert het sociaal verweer (*la défense sociale*) zichzelf als een meer dan waardige opvolger van het klassieke strafrecht, dat, letterlijk, failliet verklaard wordt (PRINS, 1986: 19). Prins verklaart het onvermijdelijke bankroet van het strafrecht vanuit zijn

verkeerde uitgangspunt. Het klassieke strafrecht vertrekt immers van het primaat dat de mens uit “vrije wil” kiest (of niet kiest) voor het plegen van een misdrijf (de zogenaamde strafrechtelijke verantwoordelijkheid) (PRINS, 1986: 34). Volgens het sociaal verweer, daarbij geruggensteund door gerenomeerde bio-antropologische en sociologische wetenschappers van die tijd², is het gros van de criminelen echter gedetermineerd tot het plegen van een misdrijf.³ Aan de ene kant dienen deze oorzaken van delinquent gedrag gezocht te worden in de persoonlijke aanleg⁴ van iemand om delinquentie te plegen. Aan de andere kant speelt ook het milieu⁵ waarin iemand leeft of opgroeit een belangrijke rol.

Deze twee criteria vormen de nieuwe tweespan om de gevaarlijkheid (in plaats van de “vrije wil”) van een individu te meten (PRINS, 1986: 125). We vinden deze nieuwe “wetenschappelijke” criteria ook terug in de Belgische kinderbeschermingswet van 1912. De wetgever schaft het onderzoek naar het strafrechtelijk criterium van het onderscheidingsvermogen, en dus de vraag of het kind “strafwaardig” is, immers af. In de plaats moet de kinderrechtter, in navolging van de toenmalige wetenschappelijke inzichten, een onderzoek voeren naar de “oorzaken van het feit” (Parlementair Debat, 1912: 405) en die zijn volgens de wettekst te vinden in “son état physique et mental” (of in de persoon) van het kind, alsmede in “les conditions sociales et morales dans lesquelles il vit” (of in het milieu) (art. 27 Loi sur la protection, 1912).

Meer vinden we qua omschrijving van deze twee, nochtans nieuwe, criteria in de wet zelf niet terug. De wet vermeldt dus niet wat als “goede” en wat als “slechte” persoonlijkheden of milieus moet aanzien worden. Als een feitenkwestie laat zij dat aan het oordeel van de kinderrechtter over. Daarmee creëert de wetgever al onmiddellijk een ruime interpretatiemarge voor de kinderrechtter om zelf te beslissen wat “goed” en “slecht” is en waar het “rechte pad” ligt.

De bedelaars en landloperswet: genetisch materiaal voor de kinderrechtter

Eens het onderzoek naar de gevaarlijkheid afgesloten, kan de kinderrechtter uit een “klavier” (Parlementair Debat, 1912: 405) aan maatregelen de meest geschikte kiezen. Waar de mosterd voor deze nieuwe (*sic*) beschermende maatregelen gehaald is, vergt weinig onderzoek. In het bijzonder de wet van 1891 op de beteugeling van de bedelarij en landloperij, zoals gewijzigd in 1897, komt uitgebreid aan bod in de nieuwe Kinderbeschermingswet (Loi vagabondage, 1891/97). Die bedelaars- en landloperswet van 1891/97, het eerste paradepaard van het sociale verweer, kan dan ook aanzien worden als het genetische materiaal van de kinderrechtter. Zowel het gros van de “nieuwe” maatregelen van de kinderrechtter, als zijn juridische voorouders (de vrederechter en de minister van justitie), als een deel van de doelgroep van de kinderrechtter (kinderen in staat van bedelarij en landloperij en jeugdige overtreeders) vinden we er in terug. Het is bovendien

2 Zo wijst PLATT onder meer op het belang van het Lombrosiaans gedachtegoed in de Verenigde Staten bij het ontstaan van de jeugdbescherming (PLATT, 2002: 185).

3 Zie ook de “herdefiniëring van het criminaliteitsvraagstuk” (CHRISTIAENS, 1999: 275-303).

4 Op basis van de werken van de “eerste criminologen” (LOMBROSO, 1895; TARDE, 1890; FERRI, 1905) doelt “persoonlijke aanleg” onder andere op het geslacht, erfelijke gebreken, epilepsie, alcoholisme, behoren tot een bepaald “ras”, een hardleers of rebels karakter hebben, luiheid, gebrekkige geestesvermogens, enz.

5 Op basis van de werken van de “eerste criminologen” (LOMBROSO, 1895; TARDE, 1890; FERRI, 1905) doelt het “milieu” onder andere op de (al dan niet) ongunstige buurt waarin men woont, de “immorele” stad versus het “morele” platteland, het geloof waarin men wordt grootgebracht, de (klasse-)cultuur, de “morele” opvoeding die men genoten heeft, enz.

naar aanleiding van die bedelaars- en landloperswet dat klassieke waarborgen zoals het legaliteits- en proportionaliteitsbeginsel maar ook het recht op hoger beroep het onderspit delven (DUMORTIER, 2006: 85-100). De wet op de kindbescherming van 1912 volgt de door deze wet ingezette trend. Of om het in de woorden van Carton de Wiart te zeggen:

“L’enfant doit relever de l’assistance et non pas de la répression. La loi sur le vagabondage et la mendicité était un embryon de ce système; le moment est venu de le développer”

(Parlementair Debat, 1912: 318).

Wel vindt er anno 1912 een belangrijk proces van “mystification du langage” (VAN DE KERKHOVE, 1977) plaats om de oude straffen en repressieve maatregelen tot beschermende maatregelen om te bouwen. Het “belang van het kind” vormt bij deze operatie een belangrijk instrument. In tegenstelling tot de bedelaarswet van 1890/97 die de maatschappij tegen luie bedelaars en landlopers beschermt (sociaal verweer *pur sang*), presenteert de kindbeschermingswet van 1912 zich via het nagestreefde “belang van het kind” expliciet als een vorm van *justice sociale* (DUMORTIER, 2006: 114-118).

3. EEN ATYPISCHE (MAAR TOCH) STRAFRECHTER

Als gevolg van zijn nieuwe “beschermende” missie vertoont de nieuwe figuur van de kinderrechter enkele opmerkelijke verschillen met de klassieke strafrechters. In navolging van het Amerikaanse voorbeeld van de *Juvenile Judges* voorziet Carton de Wiart een bijzondere doelgroep voor de nieuwe rechter (bestaande uit delinquente en niet-delinquente kinderen), een informele manier van rechtspreken, ruime interventiebevoegdheden voor de rechter en een resem nieuwe medewerkers. Dezelfde specifieke kenmerken vinden we ook terug bij het ontstaan van de Amerikaanse *Juvenile Judges* (PLATT, 2002: 187). Desondanks benadrukt de Belgische wetgever anno 1912 dat de kinderrechter wel degelijk een rechter is, meer zelfs, een strafrechter.

De pupillen van de kinderrechter

Een eerste belangrijk verschil tussen de nieuwe kinderrechter en de oude strafrechters is dat niet langer *alle* burgers verdacht van een bepaald misdrijf voor dezelfde rechtbank berecht worden. Integendeel, alleen (min 16-jarige of min 18-jarige)⁶ kinderen kunnen voor de kinderrechter verschijnen. Anno 1912 was het apart zetten van delinquente kinderen in België nochtans niet evident omwille van grondwettelijke problemen.⁷ Daarnaast is er qua doelgroep nog een tweede opvallend verschil met de klassieke strafrechtbanken. Niet enkel delinquente maar, in navolging van de ideeën van het sociaal verweer, ook *pre-delinquente* kinderen (die dreigen in de criminaliteit te verzeilen) kunnen onder de vleugels van de kinderrechter terechtkomen. De Belgische wet van 1912 voorziet volgende categorieën: 1) de bedelaars en landlopers (die vroeger voor de vrederechter verschenen), 2) de wangedragende kinderen (die aanleiding geven tot een ouderlijke klacht en die

6 Afhankelijk van de interventiegrond varieert de leeftijd. Voor delinquente kinderen bv. is de grens 16 jaar, voor bedelaars en landlopers daarentegen 18.

7 Zowel het grondwettelijk verbod op speciale rechtbanken, als de grondwettelijke waarborg op een jury in criminele zaken, komen ter sprake in het rapport van de centrale sectie en het parlementaire debat (1912: 272, 315 en 319-320).

vroeger voor de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg verschenen⁸) en 3) de losbandigen (die van ontucht of prostitutie leven of wiens bezigheden kunnen leiden tot ontucht of criminaliteit).

Echt verrassend zijn deze nieuwe categorieën niet te noemen omdat zij al vóór de wet van 1912 op speciale aandacht van de wetgever en/of het beleid konden rekenen. De wet van 1912 zorgt met andere woorden niet zozeer voor nieuwe categorieën maar wel voor een centralisering van verschillende oude categorieën bij één en dezelfde rechter: de kinderrechter. Die centralisering moet het mogelijk maken om kinderen niet enkel in de strafuitvoering apart te stellen (want dat bestond al), maar nu ook in de (straf) rechtspleging (DUMORTIER, 2006: 108-110).

Opmerkelijk bij deze centralisering is dat één categorie kinderen uitdrukkelijk niet aan de kinderrechter wordt toevertrouwd: de zogenaamde “ongelukkige kinderen”. Het betreft hier kinderen die slachtoffer zijn van hun “onwaardige ouders”. De kinderbeschermingswet van 1912 voorziet namelijk ook in de ontzetting van “onwaardige ouders” uit hun ouderlijke macht door de rechtbank van eerste aanleg. Maar wat met de kinderen van deze “onwaardige ouders”? Moet de kinderrechter ook deze kinderen niet opvolgen, vraagt een bezorgde volksvertegenwoordiger tijdens het parlementair debat (1912: 366)? Het antwoord is echter neen, want “l’enfant dont le père et la mère est déchu de la puissance paternelle n’est pas un délinquant. On ne peut donc le ranger dans la catégorie de ceux qui ont commis une faute même légère” (Rapport Protection, 1912: 270). Anno 1912 en in tegenstelling tot 1965 (“kind in gevaar”) en vandaag (“problematische opvoedingssituatie”) houdt de “penale” kinderrechter zich dus enkel met jeugdige daders (van delinquent of laakbaar gedrag) bezig en niet met slachtoffers.

Confessionele rechtspraak

Deze visie belet echter niet dat de kinderrechter diezelfde “daderkinderen”, in navolging van de nieuwe wetenschappelijk-criminologische inzichten, wel degelijk als slachtoffers van hun milieu en eigen aanleg moet benaderen. Daarom net dat de nieuwe rechtspraak van een heel andere orde is dan de klassieke strafrechtelijke. Een belangrijk verschil met het klassieke strafrechtspreeken betreft het afstand doen van het beginsel van de collegiale rechtspraak en de openbaarheid van het strafproces. In de plaats komt naar Amerikaans voorbeeld een alleenzettelende rechter en een intieme rechtspleging. Van de kinderrechter wordt dan ook verwacht dat hij tracht binnen te treden “dans le jardin secret de cette petite âme” (Parlementair Debat, 1912: 319). Binnen zijn vaderlijke missie (“mission paternelle”, Parlementair Debat, 1912: 353) moet de kinderrechter zich tot het kind richten en hem wijze, maar indien nodig ook strenge raad geven. Geen sprake dus van een kinderrechter die voor “papa gâteau” (Parlementair Debat, 1912: 318) speelt. Eerder moet deze rechtspraak “onder vier ogen” de rechter in staat stellen om het kind gemakkelijker te laten “biechten” (Parlementair Debat, 1912: 351).

De kritiek dat een alleenzettelende rechter, in vergelijking met de collegiale rechtspraak, veel te weinig garanties biedt en in strijd is met “toute notre organisation judiciaire et même au prestige de la justice” (Parlementair Debat, 1912: 352), wordt gecounterd door een

8 In het kader van de “correction paternelle” konden kinderen op verzoek van de vader/ouders door de Voorzitter van de Rechtbank van Eerste Aanleg voor maximum 6 maanden in de gevangenis geplaatst worden (CHRISTIAENS, 1994: 149-169).

elite magistraat (“un haut magistrat”, Parlementair Debat, 1912: 314 en 350) en een “homme de premier ordre” (Parlementair Debat, 1912: 316) voorop te stellen: geen vrederechter dus, maar een rechter van de Rechtbank van Eerste Aanleg. Ook de nieuwe missie van de kinderrechter (beschermen in plaats van straffen) wordt meermaals ingeroepen om de alleenzettelende rechter te legitimeren. Verder wordt van de kinderrechter toch al enige ervaring inzake het leven en de opvoeding van kinderen verwacht vooraleer hij aan de job begint. Idealiter is de *vaderlijke* kinderrechter daarom “un père de famille” en “un homme d’âge” (Parlementair Debat, 1912: 356). Het idee dat een kinderrechter een vrouw zou kunnen zijn, is anno 1912 onbestaande.

Vervolgens zou de kinderrechter ook over de nodige wetenschappelijke kennis (“une compétence scientifique extrêmement étendue” (Parlementair Debat, 1912: 316) moeten beschikken om de persoonlijke aanleg en het milieu van het kind te kunnen onderzoeken. Maar zou de ideale kinderrechter dan niet beter een dokter zijn? Of waarom geen filantroop (Parlementair Debat, 1912: 356)? Deze voorstellen worden niet weerhouden omdat de kinderrechter kinderen tot herstel veroordeelt en ouders kan straffen. Bovendien biedt een echte rechter van de Rechterlijke Macht meer garanties op onafhankelijkheid en onpartijdigheid.

Om, tot slot, de noodzakelijke intimiteit tussen kinderrechter en kind en/of zijn ouders mogelijk te maken voorziet de wet een simpele rechtspleging achter gesloten deuren.⁹ De betrokken kinderen en gezinnen zouden het zelf ook op prijs stellen om in alle intimiteit, in plaats van *en public*, de gevoelige familiale kwesties te kunnen bespreken. Enkele parlementsleden zien in deze geheime rechtspleging echter de terugkeer van de oude methoden van de middeleeuwse Inquisitie waar alles evenzeer achter gesloten deuren plaatsgreep (Parlementair Debat, 1912: 357).

Verlicht despotisme

Niet enkel zetelt de kinderrechter alleen en intiem maar bovendien kan hij, tegen de klassieke rechtstradities van het “gezag van gewijsde” in, zijn eigen genomen maatregelen wijzigen. Carton de Wiart schrijft hierover later in zijn *mémoires* (1948 : 183):

“Ce magistrat était investi d’une sorte de dictature à l’égard des mineurs qui lui étaient déferés. Non seulement il disposait du droit de prendre à leur égard (...) les mesures (...) qu’il jugeait les plus propres à assurer leur amendement, mais ces mesures qui pouvaient suivre l’enfant ou l’adolescent jusqu’à l’âge de sa majorité, restaient toujours sujettes à être révisées par le juge lui-même sans autre règle *que le bien de son justiciable*” (eigen cursivering).¹⁰

Van de kinderrechter wordt dan ook verwacht dat hij zich zoals een beschermheer of “protecteur” (Parlementair Debat, 1912: 323 en 357) over zijn beschermeling zal ontfemen. Desalniettemin dient de kinderrechter, althans volgens de kinderbeschermingswet, andere functies te vervullen naargelang de fase van de procedure. In de onderzoeksfase

9 “Le minimum de décorum, le minimum d’appareil, le minimum de formalités, de s’approcher le plus possible de la petite âme de l’enfant, de communiquer avec elle, d’en comprendre les mobiles” (Parlementair Debat, 1912 : 353).

10 Ook tijdens het debat in de Senaat wordt gesproken over “une omnipotence redoutable” (Parlementair Debat, 1912: 432).

doet hij de enquête naar de persoon en het milieu en treft hij, indien nodig, voorlopige bewakingsmaatregelen. Pas ten gronde kan de kinderrechter uit zijn klavier aan maatregelen de meeste geschikte kiezen. Eens zijn maatregel bepaald, dient hij de uitvoering ervan ook op te volgen en indien nodig de maatregel te wijzigen naargelang de “morele” voor- of achteruitgang van het kind en/of zijn milieu. Omdat deze laatste beslissingen behoren tot de uitvoering van de maatregelen, een terrein dat traditioneel behoort tot de bevoegdheden van de Uitvoerende Macht, zullen ze administratieve beslissingen genoemd worden (Parlementair Debat, 1912: 400 en 407-408). In wezen treedt de kinderrechter bij het opvolgen van de uitvoering van de maatregel dus op als een “administrateur” van de uitvoerende macht. Zijn als “administrateur” genomen beslissingen zijn daarom niet vatbaar voor hoger beroep.

Maar om de rechtmatigheid van een langdurige maatregel te controleren en de minderjarige toch een nieuwe kans te geven, wordt uiteindelijk op de valreep een verplichte driejaarlijkse herziening ingevoerd (Parlementair Debat, 1912: 324). In het kader hiervan treedt de kinderrechter als een “echte” rechter op. In dat geval is er sprake van een gerechtelijke beslissing die naar aanleiding van een proces dient genomen te worden en waartegen hoger beroep mogelijk is. Ook het verstrengen van een maatregel zou steeds een gerechtelijke beslissing zijn (Parlementair Debat, 1912: 408). Al van in het begin is het verschil tussen de administratieve en de gerechtelijke beslissingen van de kinderrechter echter onduidelijk.

De blijde intrede van de medewerkers

Tot slot omringt Carton de Wiart de kinderrechter met allerhande medewerkers. Geïnspireerd op het Amerikaanse systeem wenst Carton de Wiart naast de *Juvenile Judge* ook de *probation officers* naar België te transporteren.¹¹ Als het van Carton de Wiart afhangt zou hij liefst van al vrouwelijke afgevaardigden zien, omdat zij meer “consolatrice” (Parlementair Debat, 1912: 406) zijn en dus het ideale tegengewicht voor de vaderlijke kinderrechter vormen. Zij moeten instaan voor het onderzoek naar de persoon en het milieu van het kind en moeten de kinderrechter adviseren. Maar ook binnen de uitvoering van de maatregel krijgen zij een belangrijke rol toebedeeld. Immers de Kinderbeschermingswet van 1912 voorziet dat alle kinderen die een maatregel hebben opgelopen en die niet (langer) in een Staatsweldadigheidsschool zitten (dus ook de berispte kinderen) tot hun meerderjarigheid aan het regime van “la liberté surveillée” worden onderworpen.

Naast de afgevaardigden doen ook de wetenschappelijke experts (geneesheer, pedagoog,...), als tegengewicht voor de juridische figuur van de kinderrechter, hun intrede.¹² De kinderrechter kan hen altijd om advies vragen. Ook elke andere persoon kan om zijn mening gevraagd worden: burgemeesters, schoolhoofden, geestelijken (“ministres de culte”), enz.

Tot slot is er nog een belangrijke nieuwe soort medewerkers waar de kinderrechter een beroep op kan doen bij de uitvoering van zijn maatregelen: de liefdadige verenigingen

11 “(L)e succès ou la faillite de nos children’s courts dépendra, pour une large mesure, du tact et de la capacité des ces officiers” (Parlementair Debat, 1912 : 331).

12 Volgens sommigen zou er sprake moeten zijn van een verplicht advies van een geneesheer en een pedagoog vooraleer de Kinderrechter een beslissing kan nemen, maar dit voorstel wordt als te omslachtig afgedaan (Parlementair Debat, 1912 : 333-334).

en privé-instellingen. Deze nieuwe medewerkers baren meerdere parlementsleden kopzorgen. Rekening houdende met de van oudsher katholieke hegemonie in het veld van de liefdadigheid, zien de vrijdenkers maar weinig heil in deze privatisering van de vrijheidsberoving. Volgens deze oppositie zal de katholieke regering de kinderbeschermingswet hanteren om van de kinderen “des adeptes de leurs idées” te maken en om de instroom naar de katholieke instellingen te garanderen (Parlementair Debat, 1912: 418). Daarnaast uiten sommige parlementsleden sterke kritiek op het gebrek aan controle van overheidswege op deze privé-instellingen, die toch een overheidsopdracht toebedeeld krijgen en daarvoor subsidies zullen ontvangen. Wie zal controleren of de liefdadige doelstellingen waargemaakt worden en het gerechtskind er wel bij vaart (Parlementair Debat, 1912: 374)? Volgens Carton de Wiart zal het toezicht van de kinderrechtser, zijn afgevaardigden en het openbaar ministerie echter volstaan.

Carton de Wiart ziet de komst van de kinderrechtbanken dan ook hoopvol tegemoet. Volgens hem is de missie van de kinderrechtser en zijn medewerkers duidelijk. Zij zullen “l’âme du patronage” worden en “le centre lumineux d’attraction de toutes les institutions protectrices de l’enfance” (Parlementair Debat, 1912: 375). Die visie belet Carton de Wiart echter niet om ook het volgende te voorspellen: “(L)e régime nouveau comportera en fait dans de nombreux cas une plus grande sévérité que le régime actuel du Code Pénal” (Parlementair Debat, 1912: 315-317). Dat is ook nodig want “si nous voulons détruire ou tout au moins combattre efficacement l’armée du crime et l’armée de la prostitution (...) c’est sa source qu’il importe de tarir” (Parlementair Debat, 1912: 401). De missie van de kinderrechtser is voorwaar dubbel(zinnig)...

4. DE GROEIENDE INTERVENTIEBEREIDHEID VAN DE KINDERRECHTER

Eens de atypische kinderrechtser en zijn missie gestemd, rijst uiteraard de vraag hoe deze figuur zich in de praktijk ontwikkelt en evolueert. Uit ons onderzoek van de registers en vonnissen van het archief van de Antwerpse kinderrechtser blijkt, eerst en vooral, dat een groeiende interventiebereidheid, zeker vanaf het einde van de jaren 1950, onmiskenbaar aanwezig is (figuur 1). Uit onze *prima facie* analyse van de Antwerpse registers blijkt echter, ten tweede, dat er nog andere periodes in de geschiedenis van de (Antwerpse) kinderrechtser zijn die van een grotere interventiebereidheid getuigen.

De beginperiode: de instroom van de oud-regeringspupillen

Tijdens het eerste jaar van de inwerkingtreding bijvoorbeeld intervenueert de (toen nog enige) Antwerpse kinderrechtser ten aanzien van opmerkelijk veel kinderen. Zijn grote *case load* vloeit voornamelijk voort uit de invoering van de nieuwe herzieningsprocedure waardoor de regeringspupillen van de Minister van Justitie (die in het kader van de bedelaars- en landloperswet van 1891/97 ter zijner beschikking stonden) overgeheveld worden naar de nieuwe kinderrechtser. En dat zijn er heel wat. Tijdens het eerste jaar van de inwerkingtreding (oktober 1912 tot en met september 1913) bestaat 60% van de doelgroep (N=408) van de Antwerpse kinderrechtser uit deze oud-regeringspupillen. In navolging van de nieuwe Kinderbeschermingswet organiseert de Antwerpse kinderrechtser de wettelijke voorziene herzieningsprocedure en gaat hij na of deze oud-regeringspupillen al dan niet vrijgesteld mogen worden (DUMORTIER, 2006: 148-153).

FIGUUR 1. AANTALLEN KINDEREN DIE PER JAAR VOOR DE ANTWERPSE KINDERRECHTER VERSCHIJNEN (ANTWERPSE REGISTERS)¹³

Na het eerste jaar van de inwerkingtreding verdwijnen deze oudgedienden uit de registers en lijken de cijfers zich te normaliseren. Maar in 1914 breekt de Eerste Wereldoorlog uit, wat onmiddellijk de nodige weerslag op de registers uitoefent met eerst een lichte stijging en in 1918 een abrupte daling. De staking van de gerechtelijke overheden op het einde van de Eerste Wereldoorlog is hieraan schatplichtig (DUMORTIER, 2006: 143).

Het interbellum: een eerste succes?

Tijdens het interbellum bereikt de kinderrecht, afgaande op de registers voor het eerst een (min of meer) constante kruissnelheid. De oorzaak van deze “rustige” periode tijdens het interbellum wordt door de toenmalige commentatoren van de wet eerst en vooral gezocht in betere economische en sociale omstandigheden (meer werkgelegenheid, betere lonen) (MAUS, 1926: 218 en 226; COLLARD, 1924: 712). Bij volwassenen wordt, om dezelfde reden, eveneens een aanzienlijke daling van het aantal opgesloten volwassenen (in gevangenissen, bedelaarsdepots, refuges) opgemerkt.

Ten tweede halen de commentatoren de implementatie van de schoolwet (verplicht onderwijs tot 14 jaar) aan ter verklaring van het verminderen van delinquent gedrag en landloperij bij kinderen. Door de invoering van de schoolplicht krijgt de kinderrecht vanaf 1921 er nochtans een extra bevoegdheid bij: de overtredingen op de schoolwet. Die nieuwe interventiegrond geeft in het begin van de jaren '20 bovendien aanleiding tot een intensief vervolgingsbeleid van het parket. Zo wordt in 1923 25% van de voor de

¹³ In het jaar “1913” in deze figuur zijn de kinderen gerekend die in de registers van oktober 1912 tot en met september 1913 staan vermeld (N= 678): het eerste jaar van de inwerkingtreding dus. Echter ook de kinderen die van oktober 1913 tot en met december 1913 staan geregistreerd (N= 59) zijn in deze figuur in het jaar 1913 verwerkt. Het grafisch uitsplitsen in “1912” (N=362) en “1913” (N=375) was een optie maar zou als nadeel hebben dat in dat geval “1912” slechts 3 maanden betreft en op die manier ook niet tot uiting komt dat tijdens het eerste jaar van de inwerkingtreding de (Antwerpse) kinderrecht veelvuldig intervenueert in vergelijking met de daarop volgende jaren.

kinderrechter verschenen kinderen (over heel België) vervolgd voor een overtreding op de schoolwet (MAUS, 1926: 226). Maar dit effect ebt in de daaropvolgende jaren snel weg.¹⁴

Ten derde zou de administratieve invordering van de gemaakte onderhoudskosten bij ouders ontmoedigend gewerkt hebben om al te gemakkelijk een ouderlijke klacht in te dienen en een plaatsingmaatregel aan te vragen.¹⁵ Het dalende geboortecijfer tijdens de Eerste Wereldoorlog zou dan weer de lage aantallen vervolgte kinderen op het einde van de jaren 1920 en het begin van de jaren 1930 verklaren.

Tot slot, ten vierde, toont het lage aantal vervolgte kinderen, aldus de directeurs van de Dienst voor kinderbescherming MAUS en (later) DELANNOY, ook het succes van de nieuwe jurisdictie voor kinderen aan (MAUS, 1926: 227; MAUS, 1927: 235; DELANNOY, 1931: 912). Dankzij de nieuwe pedagogische maatregelen zou de recidive gevoelig verminderen. Maar aanzien er ook bij de volwassenen sprake is van een “rustigere” periode op penitentiair vlak, rijst de vraag of het succes van de kinderbescherming werkelijk in deze cijfers kan afgelezen worden.

Niet iedereen omschrijft de jaren 1920-30 overigens als een “rustige” periode. Kinderrechter HEUPGEN (1929) van Bergen spreekt over “des chiffres fort élevés de mineurs déférés aux juges des enfants”. Hij vergelijkt de cijfers van de jaren 1920 niet met die van de beginperiode van de kinderrechtbanken, maar wel met die van de correctionele rechtbanken van vóór 1912. Van een gemiddelde van 432 kinderen die over heel België jaarlijks door de correctionele rechtbanken veroordeeld werden of ter beschikking van de regering gesteld werden¹⁶, stijgt dit aantal tijdens de jaren 1920 naar een gemiddelde van 2755 kinderen¹⁷ die van de kinderrechtbanken een maatregel krijgen opgelegd.¹⁸ Volgens HEUPGEN is deze aangroei vooral te wijten aan de overheveling van de *overtredingen* van de Politierechtbank naar de kinderrechter en aan de invoering van “des infractions spéciales aux enfants et non définies” (HEUPGEN, 1929: 1089). Al van bij de aanvang van de kinderbescherming wijzen kritische stemmen dus op de gevaren van *net-widening* door de invoering van vage en speciale overtredingen voor kinderen (nu: statusdelicten genoemd).

Met het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog wordt achter de schijnbare rust van het interbellum een punt gezet. De cijfers dalen echter opnieuw van zodra de oorlog en de

14 In 1927 bedraagt dit percentage nog slechts 7% (MAUS, 1928: 1148) en het zal daarna rond de 5% stagneren (DELANNOY, 1932: 793).

15 “(L)e zèle excessif du fisc à réclamer le remboursement des frais d’entretien donne aux parents et aux juges de grandes hésitations à provoquer ou à prévoir une mesure qui peut être ruineuse pour les parents» (MAUS, 1928: 1157).

16 Heupgen heeft het gemiddelde berekend op basis van de gerechtelijke en criminele statistieken van 1902 tot en met 1911 (HEUPGEN, 1929: 1093).

17 Het gemiddelde is berekend voor de jaren 1920 tot en met 1926.

18 Heupgen wijst terecht op het feit dat die maatregelen in 40% van de gevallen op een berisping (met *liberté surveillée*) neerkomen. Hij meldt niet dat nog ongeveer (gemiddeld) 15% van de kinderen voorwaardelijk ter beschikking van de regering worden gesteld. Desalniettemin overstijgt zelfs de overblijvende 45% (van 2755 kinderen) ruimschoots de 432 door de Correctionele Rechtbanken veroordeelde of ter beschikking gestelde kinderen. Maar Heupgen gaat in zijn analyse niet in op het aantal kinderen dat vóór de Kinderbeschermingswet door de vrederechter (voor bedelarij en landloperij) of door de Voorzitter van de Rechtbank van Eerste Aanleg (*correction paternelle*) geplaatst werd. Heupgens berekeningen onthullen daarom niet meer, maar ook niet minder, dan de aangroei van het aantal vervolgte en geplaatste kinderen bij de Kinderrechtbanken *in vergelijking met de correctionele rechtbanken*.

uitlopers daarvan (onder meer de vervolging van de incivieke minderjarigen) achter de rug zijn. De terugkeer naar de “rustige jaren” van het interbellum is echter van korte duur.

De naoorlogse periode: the sky is the limit?

Vanaf het einde van de jaren 1950 stellen we op basis van de Antwerpse archieven een exponentiële toename van de doelgroep van de kinderrechter vast. In 1954 treedt, als een seismografisch waarschuwingsteken, een eerste oprisping op. Vanaf 1957 begint het aantal kinderen dat voor de kinderrechter verschijnt aan een sterk opwaartse beweging en in de laatste jaren vóór de Jeugdbeschermingswet van 1965 neemt het aantal kinderen voor de Antwerpse kinderrechter zeer ruime proporties aan.

Afgaande op de toenmalige commentaren, vooral van de hand van RACINE en het Studiecentrum voor Jeugdmisdadigheid, zou een samenloop van omstandigheden aanleiding hebben gegeven tot een stijgend aantal voor de kinderrechter vervolgte kinderen. Eerst en vooral merkt RACINE op dat vanaf het einde van de jaren 1950 over heel België het aantal aan het parket gesignaleerde minderjarigen gevoelig stijgt.¹⁹ In een aantal arrondissementen, waaronder het Antwerpse, geeft dat aanleiding tot een gevoelige stijging van het aantal vervolgte minderjarigen. Volgens RACINE kan deze aanzienlijke stijging van het aantal gesignaleerde minderjarigen op parketniveau echter niet alleen door demografische factoren (de *baby boom* van de jaren 1950) verklaard worden.

Zij doet beroep op een samenloop aan verschillende factoren: het stijgende aantal verkeers-overtredingen (als gevolg van de toenemende mobiliteit en verkeersdrukte) (RACINE, 1959 : 29; RACINE, 1966: 13)²⁰, het stijgende aantal diefstallen van auto's en bromfietsen (vaak voor *joy riding*) (RACINE, 1966: 17), de opkomst van de grootwarenhuizen waar diefstal *geprovoceerd* wordt, de “seksuele revolutie” die op zedelijk vlak tot allerhande ongeregelde heden bij kinderen en adolescenten aanleiding geeft (RACINE, 1966: 22)²¹, de stijgende welvaart en democratisering²², de groeiende verderfelijke invloed van de stad die als “universele

19 In absolute cijfers is er op tien jaar tijd sprake van een stijging van 17053 gesignaleerde minderjarigen in 1952 naar 42876 in 1962 (RACINE, 1966: 4).

20 Deze verkeersovertredingen zouden echter, aldus RACINE, niet voor de kinderrechter vervolgd worden en kunnen daarom geen verklaring bieden voor het stijgende aantal vervolgte kinderen (RACINE, 1968: 20). Inderdaad zijn wij in de Antwerpse registers zelden op verkeersovertredingen gestoten. Wanneer dat wel het geval was ging het meestal om een verkeersovertreding met dodelijke of ernstige afloop.

21 Om haar stelling kracht bij te zetten doet RACINE beroep op de jaarlijkse verslagen van de kinderrechtters en de Procureurs des Konings aan het Ministerie van Justitie, Dienst voor de kinderscherming gericht. Daaruit blijkt volgens RACINE de “nagenoeg volkomen overeenstemming omtrent het aanklagen van de ongeregelde heden op zedelijk gebied, de groeiende vroegrijpheid, de verscheidene vormen van koopbaarheid, de eendagsverhoudingen, de homoseksualiteit uit aard of uit winstbejag.”

22 De verwijzing naar de stijgende welvaart en democratisering is opmerkelijk te noemen, omdat in navolging van de theorievorming van het sociaal verweer betere economische en sociale omstandigheden net aanleiding zouden moeten geven tot minder, in plaats van meer, deviant gedrag. Volgens RACINE, die de verslagen van de kinderrechtters gebruikt, leidt de stijgende welvaart echter tot meer zakgeld en vrije tijd, waarmee kinderen/adolescenten niet altijd goed omgaan. Ze trekken naar dancings, cafés, de stad, ... waar de gelegenheid en verlokking om deviant gedrag te vertonen groot is. De stijgende democratisering heeft bovendien tot gevolg dat ze op de schoolbanken en tijdens de vrijetijdsbesteding, kinderen van alle slag samen brengt (RACINE, 1966 : 31). Blijkbaar leidt dat samenbrengen niet tot een verheffing van de arbeiderskinderen maar wel tot een neerhalen van de kinderen uit de betere klassen.

typebeschaving” in alle uithoeken van het land penetreert²³ en, tot slot, het verschijnsel van de “nozerns” die door hun “zucht naar buitensporigheid, bendeleven, heftige oppositiehouding” aanleiding geven tot “vandalisme en misdrijven tegen goederen en personen” (RACINE, 1966: 30).

Naast het wijzigende vervolgingsbeleid van het parket wijzen de analyses van RACINE samen met onze analyse van de Antwerpse archieven echter ook op een wijzigende interventiebereidheid in hoofde van de kinderrechters. Drie categorieën kinderen, waarvan sommige *contra legem*, komen duidelijk in het vizier van de kinderrechtster: het kind in gevaar, de 16 tot 18-jarige jeugddelinquent en het pre-delinquente kind. Het dient gezegd, de toenmalige commentatoren, enkele uitzonderingen niet te na gelaten, zijn ook vol lof voor de groeiende interventiebereidheid van de kinderrechters, *contra legem* of niet.

Aandacht voor het kind in gevaar

Zo interveniëren de kinderrechters in de naoorlogse periode, aldus menig commentator, steeds vaker in situaties waar kinderen slachtoffer zijn van hun milieu (slachtofferkinderen dus) in plaats van, zoals de Kinderbeschermingswet uitdrukkelijk voorschrijft, enkel op daderkinderen. Volgens RACINE en anderen getuigen de naoorlogse kinderrechters van een nieuwe ingesteldheid, “une perspective toute différente”, om het kind “en difficulté” ter hulp te komen, in plaats van “l’ordre social” te herstellen (RACINE, 1959: 21). Vanuit dit oogpunt bekeken aanzien de toenmalige commentatoren de aangroei van het aantal gerechtskinderen dan ook niet als iets ongunstig. Integendeel, deze *net-widening* toont net de nieuwe “tutelaire” in plaats van de vroegere “repressieve” ingesteldheid van de kinderrechters aan (RACINE, 1966: 20).

Als gevolg van deze evolutie gaan achter de wettelijk gehanteerde interventiegronden echter situaties schuil waarvoor de kinderrechtster in se niet bevoegd is. Meer zelfs, volgens RACINE stijgt in de aanloop naar de Jeugdbeschermingswet van 1965 het aantal officiële afhandelingen gevoelig, omdat de “verouderde wet” van 1912 onvoldoende mogelijkheden biedt aan de kinderrechtster. De officiële cijfergegevens zouden daardoor steeds minder een weerslag zijn van de ware doelgroep en het werkelijke maatregelenbeleid van de kinderrechtster. Anno 1965 stelt RACINE vast dat van de 6297 naar de Belgische kinderrechters verwezen kinderen er slechts 3249 officieel berecht worden. De andere kinderen zouden, aldus RACINE, aan officiële maatregelen worden onderworpen (RACINE, 1968: 15).

Doorsluizen van strafrechtelijk verantwoordelijke jeugddelinquenten

Naast de kinderen in gevaar wijst menig commentator op de gewoonte die men na de Tweede Wereldoorlog in verscheidene parketten aanneemt om af te zien van vervolging van jonge delinquenten van 16 tot 18 jaar (die strafrechtelijk meerderjarig zijn) op voorwaarde dat de ouders klacht bij de kinderrechtster indienen²⁴:

23 RACINE verklaart de opmars van het stedelijke model als een gevolg van de stijgende mobiliteit maar ook als een gevolg van de opkomst van de massamedia “die onder de gehele bevolking dezelfde verzuchtingen en dezelfde modellen verspreidt”. Als “corollarium” brengt deze stedelijke tendens een “uniformisering van de delictueuze gedragingen” met zich mee, aldus RACINE (1966 : 29-30).

24 Ook in het kader van de repressie van het incivisme zou deze tactiek zijn toegepast. Om te vermijden dat 16 tot 18-jarigen voor de militaire rechtbanken gedaagd werden, dienden de ouders een ouderlijke klacht (RACINE, 1959: 69).

“(L)es parquets ferment les yeux sur le délit commis par un mineur âgé de moins de dix-huit ans, pourvu que les parents défèrent celui-ci au juge des enfants (...)” (CORNIL, 1951-1952 : 118).

Als gevolg van deze praktijk groeit het aantal kinderen van de kinderrechter verder aan²⁵ en stijgt de gemiddelde leeftijd van het gerechtskind gevoelig. Die stijging is als een prelude van de jeugdbeschermingswet van 1965 die de leeftijd van strafrechtelijke verantwoordelijkheid optrekt van 16 naar 18 jaar. Op basis van de Antwerpse registers stellen we in de naoorlogse periode inderdaad een aanzienlijke stijging van het aantal ouderlijke klachten ten aanzien van 16 tot 18-jarige jongens vast (DUMORTIER, 2006: 156-157).

Toenemend ingrijpen bij niet-delinquent gedrag

Naast de toename van de ouderlijke klachten wijzen de door ons geanalyseerde Antwerpse vonnisboeken, tot slot, nog op een andere trend: het toenemend gebruik van de andere “niet-delinquente” interventiegronden. Immers, naast de in oorsprong civiele vorderingsgrond van de ouderlijke klacht voorziet de kinderbeschermingswet nog in twee andere “pre-delinquente” gronden die de kinderrechter rechtstreeks (en zonder de omweg van de ouderlijke klacht) toelaat te interveniëren: artikel 13 (landloperij en bedelarij) en artikel 15 (ontucht, prostitutie en eigen bezigheden van kinderen die leiden tot criminaliteit of ontucht). In 1921 komt daar nog schoolverzuim bij en in 1960 de Wet op de zedelijke bescherming van de jeugd.

Tussen het door ons onderzochte jaar 1913 en het jaar 1961 is er sprake van een aanzienlijke daling van het aandeel “echte” delinquenten (bijna 90% in 1912-13 en slechts 65% in 1961). De “pre-delinquente” kinderen (de civiele ouderlijke klacht niet meegerekend) zien in omgekeerde richting hun aandeel stijgen (10% in onderzoeksjaar 1912-13 en 35% in het door ons onderzochte jaar 1961). Daarmee sluit de kinderrechter steeds meer aan bij de beschermingslogica om *vóór* in plaats van *ná* een “echt” delict op te treden. Op basis van het Antwerpse archief blijken bovendien vooral meisjes, ondanks de beperkte aanwezigheid van vrouwen in criminele statistieken, gevoelig te zijn voor dit *early intervention* beleid van de kinderrechter (DUMORTIER, 2006: 192-196).

Dit groeiende preventieve optreden van de kinderrechter lijkt rechtstreeks verbonden te zijn met de intrede van allerhande controle-instanties die de naleving op de pre-delinquente interventiegronden controleren. Zo richt de stad Antwerpen tijdens de Tweede Wereldoorlog als eerste de *Kinderpolitie* op. Deze *Kinderpolitie* gaat de dancings, cinema's, cabarets, openbare parken, lunaparken enz. af op zoek naar spijbelende kinderen en kinderen die nog te jong zijn om bepaalde dans- en drankgelegenheden te betreden (RACINE, 1959: 70).

Tegelijkertijd lijkt er echter in de naoorlogse periode sprake te zijn van een groeiende behoefte om te interveniëren tegen de “losgeslagen” jeugd. Volgens meerdere commentatoren van de naoorlogse periode heeft de Tweede Wereldoorlog immers aanleiding gegeven tot een verval van de “goede zeden”. “C’est la jeunesse née à l’intelligence et à la sensibilité au temps de l’occupation de la patrie, c’est la jeunesse qui a connu les heures folles de la libération avec ces armées de jeunes guerriers aussi ardents au plaisir qu’au combat. C’est

25 RACINE merkt echter op dat, in tegenstelling tot wat men zou kunnen verwachten, de leeftijdsgroep 16-18 jaar “eveneens de neiging vertoont tot stijging in de statistiek van de volwassen veroordeelden” (RACINE, 1966: 9).

aussi la famille disloquée, du père prisonnier, du père déporté, du père encore en prison” (HOORNAERT, 1946-1947 : 492-493).²⁶ Zeker wat de meisjes betreft is de situatie ernstig. “Nul ne peut nier qu’une partie de la jeunesse féminine se trouve en proie à une grave crise de moralité(…)” (HOORNAERT, 1946-1947, 496).²⁷ Een verstrakking van het zedenbeleid, zowel ten opzichte van minderjarigen (Rapport Zedelijke Bescherming, 1951-1952, n° 426) als ten opzichte van meerderjarigen²⁸, is daarom aangewezen.

Naast het “verval van de zeden” bij de jeugd leidde de Tweede Wereldoorlog, aldus de toenmalige commentatoren, tevens tot een huizenhoog schoolabsenteïsme en de nodige moeilijkheden om de spijbelaars na de oorlog opnieuw achter de schoolbanken te krijgen. Als gevolg van de oorlog zou er bovendien bij vele jongeren een nieuwe mentaliteit ontstaan zijn tegen de aanvaardig van elk gezag. “Ainsi commence cette crise d’autorité, dont les magistrats se feront souvent l’écho (...)” (RACINE, 1959 : 56). “L’émancipation et l’indiscipline des jeunes, la soif de jouissance et de plaisirs peut être considérées comme une séquelle de la guerre (...)” (RACINE, 1959 : 88).²⁹ Deze autoriteitscrisis bij de jeugd zou bovendien in de hand gewerkt worden door de zwakheid van menig ouder.³⁰

5. AFBROKKELLEN VAN DE KLASSIEKE STRAFRECHTSBESCHERMING

De groeiende interventiebereidheid van de kinderrechtser gaat gepaard met het afbrokkelen van de klassieke strafrechtsbescherming. Die afbrokkeling blijkt uit vier belangrijke evoluties: 1) het groeiend aantal officiële afhandelingen, 2) de overgang in de Antwerpse praktijk van het plaatsen “bij vonnis” (na een proces) naar het plaatsen “bij bevel” (in de voorbereidende fase), 3) een verregaande marginalisering van de “officiële vrijspraak” en 4) het fiasco van de driejaarlijkse herziening.

De opmars van de officiële afhandelingen

In de Antwerpse registers vinden we voor elk geselecteerd onderzoeksjaar steeds een kleine groep kinderen terug, waar de registers helemaal geen melding maken van enige maatregel. Voor deze jongeren gaan we er, bij gebrek aan registratie, van uit dat de kinderrechtser geen enkele “officiële” maatregel getroffen heeft. De vraag rijst echter of deze jongeren niet op officiële manier aan een maatregel worden onderworpen. Immers, volgens RACINE wijzen de jaarlijkse nationale cijfergegevens over de praktijk van de kinderrechtbanken in de richting van een niet te onderschatten uitval van jongeren tussen het moment van vervolging en berechting (cf. supra). RACINE wijst echter wel op het feit dat de praktijk van de officiële afhandelingen sterk verschilt naargelang plaats en tijd. Wat betreft de Antwerpse praktijk kunnen we op basis van de overzichtstabellen van RACINE melden dat, voor wat betreft de periode 1963-1965, een gemiddelde van 403

26 In dezelfde zin schrijft ook RACINE (1959 : 85-86).

27 Eens de soldaten weg zijn, richten de meisjes hun aandacht op de jongens in hun dorp of stad, aldus nog RACINE (1959: 88).

28 Volgens Hoornaert gaat het hier om zeer ernstige misdrijven. Immers, “qui touche à la jeunesse commet un crime suprême car il corrompt le devenir même de la Société” (HOORNAERT, 1951-1952 : 520).

29 Om haar stelling kracht bij te zetten, citeert RACINE uit de jaarlijks opgestelde rapporten van kinderrechtser, waaronder die van de Antwerpse kinderrechtser: “Manque de discipline de la jeunesse, manque de respect de l’autorité et des valeurs morales” (Juge des Enfants Anvers, 1953).

30 Opnieuw haalt RACINE de rapporten van de kinderrechtser boven: “Ils (de ouders, E.D.) n’exercent plus ni autorité ni surveillance” (J.E. Anvers, 1952). “Les jeunes hantent les dancings, les cafés, les cinémas à l’insu de leurs parents; des moins de quinze ans fréquentent les bals. Etudes et travail patissent, bien entendu” (J.E. Malines, 1952, J.E. Audenaerde, 1955). Aangehaald door RACINE (1959 : 90).

kinderen per jaar “officieel” werd berecht (RACINE, 1968: 11). Dat aantal ligt ver onder onze telling van de kinderen in de Antwerpse registers (cf. figuur 1, meer dan 700 kinderen in 1964 en meer dan 1000 in 1965). Dat lijkt te wijzen op het feit dat ook in de Antwerpse praktijk van vlak voor 1965 een belangrijk deel van het interventiebeleid van de kinder-rechter “officieus” van aard was.

RACINE stelt vast dat in die laatste jaren van de Kinderbeschermingswet, op Belgisch niveau, inderdaad gemiddeld nog slechts de helft van de vervolgte kinderen officieel berecht wordt (1968:15). De andere helft zou, aldus RACINE, op een officieuze afhandeling mogen rekenen zoals de vermaning door de politie, de vrederechter, het parket of de kinderrechtter zelf (RACINE, 1959: 27), de verplichting om de artikelen van het verkeersreglement van buiten te leren, de vergoeding van de schade via “des réparations symboliques” (de voorloper van de latere “prestaties” en “herstelmaatregelen”)³¹, het onder officieus toezicht stellen van een afgevaardigde ter jeugdbescherming, ... De officieuze maatregelen kunnen zelfs op de ouders gericht zijn in de hoop “een soort van opvoedende aktie uit te oefenen” (RACINE, 1968: 15) (de voorloper van de latere opvoedingsbijstand). Opnieuw zijn we hier getuige van praktijken die door de Jeugdbeschermingswet van 1965 grotendeels bevestigd en gelegaliseerd zullen worden.

Vanuit juridisch oogpunt is zulk een uitgebreide praktijk van officieuze afhandelingen echter behoorlijk problematisch te noemen. Niet alleen maken deze kinderen (en hun ouders) geen aanspraak op enig proces en de waarborgen daarmee verbonden (recht op vrijspraak, recht op rechtsbijstand, bewijs van de feiten, recht op hoger beroep). Door het achterwege blijven van elke gerechtelijke omkadering (al was het maar een gerechtelijk bevel) bevinden deze kinderen en hun ouders zich in een *juridisch niemandsland*. Officieel zijn zij aan geen enkele gerechtelijke maatregel onderworpen. Zij zijn vrij. Officieus echter worden zij aan gerechtelijke maatregelen onderworpen die hun handelingsvrijheid inperken. Zij zijn onvrij, maar kunnen zich daar juridisch niet tegen verzetten, omdat ze formeel vrij zijn.

De tendens om “bij bevel” te plaatsen

Naast de opmars van de officieuze afhandelingen vindt er in de Antwerpse praktijk nog een tweede belangrijke evolutie plaats tussen 1912 en 1965. Daar waar in 1913 de Antwerpse kinderrechtter een plaatsingsmaatregel nog in de meerderheid der gevallen bij vonnis oplegt, is deze manier van werken anno 1961 zo goed als onbestaande. Het is opvallend dat de ommekeer al waarneembaar is in de registers van 1928. De voorkeur om via een voorlopige maatregel van bewaking te plaatsen – in plaats van “bij vonnis” (en dus na een proces) – treedt met andere woorden vrij snel in de praktijk van de Antwerpse kinderrechtter op. Tijdens de naoorlogse periode gaat de plaatsing bij vonnis (bijna) volledig verloren (DUMORTIER, 2006, 167).

We zijn niet in staat om deze Antwerpse tendens in de Belgische cijfergegevens te kaderen, omdat de toenmalige commentatoren geen expliciete aandacht besteden aan het vraagstuk of de beslissing tot plaatsing van een kind *voor* of *na* een proces gebeurt. Meer

31 Binnen deze officieuze afhandelingen wordt onder meer de grondslag voor de latere “alternatieve sancties” gelegd, hoewel die toen nog “réparations symboliques” genoemd werden (Slachmuylder, 1963-1964: 283-310). Of, zoals de Jeugdbeschermingswet van 1965 het zal omschrijven: “prestaties van opvoedkundige of filantropische aard” (art. 37, lid 2 van de Jeugdbeschermingswet).

recent onderzoek (VANNESTE, 2001a: 195) naar beslissingspraktijken van de Belgische jeugdrechters in 1999 (weliswaar enkel inzake “als misdrijf omschreven feiten”) toont aan dat de maatregelen tot plaatsing in een openbare instelling bijna altijd (94%) voortkomen uit een voorlopige “beschikking” (de hedendaagse benaming voor “bevel”). Bij de maatregelen tot plaatsing in een privé-inrichting gebeurt dat in 75% van de gevallen in het kader van de voorlopige procedure. Het voorzien van dezelfde rechter in de voorbereidende fase en ten gronde heeft er blijkbaar toe geleid dat die rechter zijn maatregel tot plaatsing al tijdens de voorbereidende fase oplegt en het proces ten gronde zelden afwacht.

De jongeren die geen plaatsingsmaatregel krijgen opgelegd, mogen, in de Antwerpse praktijk tussen 1912 en 1965, wel op een proces en een vonnis rekenen (DUMORTIER, 2006: 167-168). Slechts een beperkt aantal jongeren krijgt bij wijze van “voorlopige maatregel van bewaking” (en *contra legem*) geen plaatsing maar een andersoortige maatregel opgelegd (berisping, ondertoezichtstelling, voorwaardelijke terbeschikkingstelling van de regering). Maar zoals in het vorige punt vermeld, komen kinderrechters vlak voor de Jeugdbeschermingswet van 1965 veelvuldig op een officieuze manier tussen. In het kader van die officieuze afhandeling leggen zij allerhande niet-plaatsende maatregelen op. Met de Jeugdbeschermingswet van 1965 wordt die officieuze praktijk wettelijk onderbouwd en krijgt de jeugdrechter de bevoegdheid om kinderen tijdens de voorbereidende fase niet enkel aan plaatsende maar ook aan niet-plaatsende interventies te onderwerpen.

Ook vandaag mag de jeugdrechter “bij beschikking” allerhande niet-plaatsende maatregelen in de voorlopige procedure opleggen: herstelbemiddeling, gemeenschapsdienst, *family group conferences*, ondertoezichtstelling,... Nochtans rijst bij een niet-plaatsende interventie des te meer de vraag waarom, indien het kind toch in zijn milieu kan blijven (en er dus geen onmiddellijk gevaar voor de openbare veiligheid noch het kind zelf lijkt te zijn), het kind niet eerst recht heeft op een eerlijk en tegensprekelijk proces.

De marginalisering van de vrijspraak

Ten derde duiden de registers op nog een opmerkelijke procedurele trend: de verregaande marginalisering van de vrijspraak. Op basis van de registers zijn we nagegaan hoe vaak de kinderrechtster kinderen “vrijsprekt”. Onder “vrijspraak” verstaan we zowel de formele vrijspraken naar aanleiding van de vervolgingen op grond van een “als misdrijf omschreven feit” als de beslissingen van de kinderrechtster dat een klacht van de ouders ongegrond is, dan wel dat de rechtster vaststelt dat de klacht door de ouders werd ingetrokken. In 1913, 1928 en 1939 bedragen de percentages “vrijgesproken” kinderen op de totaalgroep van de geregistreerde kinderen respectievelijk 6%, 9,5% en 7,5%. In de naoorlogse periode dalen die percentages naar 3% in 1950 en 1% in 1961 (DUMORTIER, 2006: bijlagen, tabel 9).

Deze continue daling is ook in de nationale cijfers waarneembaar. Uit de analyses van MAUS en DELANNOY blijkt dat het aantal vrijspraken tot en met het interbellum rond de 10 % schommelt (MAUS, 1927 : 225; MAUS & DELANNOY, 1930 : 530; DELANNOY, 1931 : 901; DELANNOY, 1939 : 1451). In de naoorlogse periode marginaliseert de vrijspraak.³² Deze marginalisering wijst op een afbrokkelen van de klassieke, gerechtelijke functies van de

32 Afgaande op de grafische weergave van Aurore François daalt het aandeel “renvoyés des poursuites” tussen 1913 en 1965 van een waarneembare 10% naar een bijna (grafisch) onwaarneembaar aandeel. De verdwijning treedt vanaf het einde van de jaren 1950 op (FRANÇOIS, 2005: 235-252).

(kinder)rechter. Blijkbaar rekent de kinderrechter het officieel vrijspreken van kinderen van alle vervolgingen of (ouderlijke) klachten steeds minder tot zijn gerechtelijke functies.

Volgens RACINE echter zouden verschillende kinderrechters ervoor opteren om op een informele manier de onbelangrijke zaken van de belangrijke in een eerste stadium te filteren, vandaar ook de belangrijke uitval aan zaken op het niveau van de kinderrechter (cf. supra). Het zou kunnen dat de kinderrechter bij deze informele filtering de volgens hem niet bewezen vervolgingen of klachten uitfiltert, een soort “officieuze vrijspraak” dus. Dat belet niet dat, mocht dat het geval zijn, de vrijspraak steeds minder op een *officiële en openbare* manier gebeurt. Op basis van het in het vorig punt vermelde onderzoek naar beslissingspraktijken van de Belgische jeugdrechters in 1999 blijkt de “vrijspraak” 1,2% van het totaal aantal beslissingen van de jeugdrechter uit te maken en 4% van de beslissingen bij vonnis getroffen (VANNESTE, 2001b: 26). De officiële vrijspraak lijkt zodoende een marginaal gegeven te blijven in de praktijk van de jeugdrechter.

Het fiasco van de driejaarlijkse herziening

Tot slot onthullen de vonnisboeken het fiasco van de driejaarlijkse herziening. Hoewel de eerste Antwerpse kinderrechter nog ruimschoots aandacht besteedt aan de herzieningsprocedure (cf. supra: de oud-regeringspupillen), springt de (bijna) totale afwezigheid van *vonnissen van driejaarlijkse herziening* in de vonnisboeken van de onderzoeksjaren 1928, 1939 en 1950 onmiddellijk in het oog. Deze afwezigheid van vonnissen van de driejaarlijkse herziening bevestigt de stelling van menig commentator dat de driejaarlijkse herziening in de praktijk, buiten dan de beginperiode, een regelrecht fiasco is gebleken. Volgens WAUTERS (1950: 194-195) dient het wegvallen van de driejaarlijkse herziening in de praktijk te worden verklaard door het (te) grote risico op ontvluchtingen dat met de gerechtelijke voorleiding gepaard gaat, maar ook de budgettaire kosten daarmee verbonden. Al in 1914 stellen sommige kinderrechters daarom voor om de driejaarlijkse herziening te laten plaatsgrijpen in de instellingen zelf tijdens een bezoek aan de instelling.

De vraag rijst of de opstellers van de kinderbeschermingswet wel voldoende rekening hebben gehouden met mogelijke problemen bij het in de praktijk brengen van de driejaarlijkse herziening. Maar welke redenen ook aan het fiasco van de driejaarlijkse herziening mogen liggen, voor de kinderen in kwestie is *dé* rechtsbeschermende waarborg bij uitstek in de uitvoeringsfase een maat voor niets gebleken.

Het fiasco van de driejaarlijkse herziening betekent voor alle duidelijkheid niet dat de kinderrechter helemaal niet opvolgt, noch maatregelen herziert. Integendeel, uit de registers blijkt namelijk dat de kinderrechter wel degelijk zijn maatregelen herziert, maar slechts in beperkte mate via een proces (DUMORTIER, 2006: 188). Als gevolg daarvan wordt de uitvoeringsfase in belangrijke mate een “bureaucratische” (COLLARD, 1924: 704) procedure waar de klassieke juridische verweermiddelen zoals het recht op hoger beroep niet gelden.³³ Het feit dat de Antwerpse kinderrechter anno 1961 wel opnieuw processen van herziening organiseert louter om de opvolging van een kind te *beëindigen*, zegt veel over de visie van de toenmalige Antwerpse kinderrechter op de functies van een proces. De vraag rijst immers hoeveel nood er is aan (procedureel) verweer tegen de *opheffing* van

33 “(L’)appel, recours d’ordre judiciaire, ne peut frapper que les seules décisions d’essence judiciaire, à l’exclusion de ces ordonnances-là qui revêtent un caractère purement administratif” (WAUTERS, 1950 : 187).

alle gerechtelijke interventies. Vanuit een pedagogisch perspectief kan het organiseren van dergelijk afsluitend proces wel zin hebben, omdat de kinderrechter een laatste pedagogische boodschap aan zijn pupil kan meegeven.

6. CONCLUSIE: DE MISSIE IN VRAAG?

Anno 1912 voorziet de Belgische wetgever in navolging van de Amerikaanse *Juvenile Courts* een nieuwe rechter: de kinderrechter. Zijn missie is, net zoals die van zijn Amerikaanse ambtgenoot, van in het begin dubbel(zinnig): kinderen beschermen in naam van de *justice sociale* maar ook hen controleren en reguleren in naam van de *défense sociale*. Het vertrouwen in de nieuwe rechter en zijn missie is erg groot. Als een verlicht despoot mag hij over zijn pupillen regeren tot aan hun meerderjarigheid. De Belgische wetgever bepaalt echter wel over welke kinderen de kinderrechter wel (de delinquente en pre-delinquente) en niet (de slachtofferkinderen) mag regeren. Daarnaast moet de kinderrechter een andere functie vervullen afhankelijk van de fase waarin hij zit: het onderzoek naar de oorzaken van het feit in de voorbereidende fase, het opleggen van een maatregel tijdens het proces ten gronde en het opvolgen van het kind in de uitvoeringsfase. Bovendien bouwt de wetgever een rechtsbeschermend correctief in: de herziening.

In de praktijk is de missie van de kinderrechter echter anders uitgedraaid. Al tijdens het interbellum stellen we op basis van het archief van de Antwerpse kinderrechter een groeiende tendens vast om snel een kind te plaatsen en geen proces ten gronde af te wachten. Ook de driejaarlijkse herziening mislukt al tijdens het interbellum. Tevens stellen we al vanaf het interbellum enkele opkomende trends vast zoals de aandacht voor het kind in gevaar, voor de strafrechtelijk verantwoordelijke jeugddelinquent en voor het pre-delinquente kind. In de naoorlogse periode, samen met de uitbouw van de verzorgingsstaat, staat er echter geen rem meer op de groeiende interventiebereidheid van de kinderrechter tegen de “losgeslagen” jeugd en de kinderen “in gevaar”. Aangemoedigd door beleids- en praktijkactoren en door toenmalige commentatoren bouwen de kinderrechters een praktijk uit die voorbij gaat aan de door de wetgever van 1912 gepercipieerde “penale” kinderrechter en zijn missie ten aanzien van “daderkinderen”.

Samen met die groeiende interventiebereidheid drijft de kinderrechter steeds verder van zijn penale roots weg. Steeds minder houdt de kinderrechter zich bezig met zijn klassieke strafrechtelijke functies om aan burgers (in casu kinderen) rechtsbescherming te bieden tegen niet in de wet voorziene (cf. het legaliteitsbeginsel) of onrechtmatige staatsinterventies (cf. recht op vermoeden van onschuld en het recht op een eerlijk en billijk proces). In de plaats van een penale kinderrechter komt een rechter die officieus zaken afhandelt en die kinderen niet langer officieel vrijspreekt van onterechte vervolgingen of klachten. Een rechter die intervenueert wanneer hij dat wettelijk niet mag en die omgekeerd wettelijk voorziene procedures om situaties gerechtelijk te herzien niet opvolgt. Een rechter die verkiest om tijdens de voorbereidende fase bij bevel te plaatsen in plaats van het proces ten gronde af te wachten. Een rechter die op een bureaucratische manier kinderen opvolgt zonder mogelijkheid tot juridisch verweer. Kortom, “une sorte de dictature”, zoals Carton de Wiart het zelf treffend in zijn mémoires verwoordt.

Het wekt vanuit deze bevindingen weinig verbazing dat vanaf de jaren 1970, vlak na de invoering in België van de nieuwe Jeugdbeschermingswet van 1965, een emancipatorische kinderrechtenbeweging (VERHELLEN, 1997) tegen deze “dictatuur” opkomt en een

“uitgeleide aan de jeugdbescherming” (WALGRAVE, 1978) bepleit. In de Verenigde Staten ontstaat een sterk pleidooi voor een “justice model” (MUNCIE, 2009: 288-289). Het gebrek aan (juridische) weerstand voor de betrokken kinderen en hun gezinnen wordt zowel in binnen- als buitenland zwaar op de korrel genomen, wat op gelijkaardige problemen in verschillende landen lijkt te wijzen (ELIAERTS, 1995: 11-12). Bovendien wordt ook het verlichte karakter van de jeugdbescherming ernstig in vraag gesteld. Het doemscenario dat kinderen misschien wel eens het “slechtste van twee werelden”³⁴ ontvangen (noch de sociale justitie, noch de klassieke rechtsbescherming), treedt steeds meer op de voorgrond. De kinderrechtenbeweging boekt in de daarop volgende decennia enkele overwinningen, zowel op internationaal vlak (bijvoorbeeld het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind van 1989 en het daarin voorziene recht van kinderen op een eerlijk proces) als op nationaal vlak (bijvoorbeeld de wet van 2 februari 1994 die onder meer de rechtspositie van de minderjarige verstevigt tijdens de voorbereidende fase).

Maar desondanks blijven de fundamenteën van de figuur van de jeugdrechter in België overeind. Nog steeds zetelt de jeugdrechter alleen in alle fasen van de procedure en moet hij (of nu ook zij) “in het belang van het kind” maatregelen treffen en herzien. Al in de onderzoeksfase kan de jeugdrechter ruim interveniëren in het leven van kinderen die een “als misdrijf omschreven feit” (MOF) hebben gepleegd of die in een (wettelijk erg vaag omschreven) “problematische opvoedingssituatie” (POS) opgroeien. De vraag rijst dan ook of er anno 2012, na honderd jaar kinder/jeugdbescherming, niet dringend nood is aan een fundamenteel debat over de figuur en de missie van de jeugdrechter.

Op basis van deze historisch-criminologische bijdrage naar de figuur en de praktijk van de kinderrechter lijken twee vragen daarbij van primordiaal belang te zijn. Ten eerste rijst de vraag of de samenbrenging van penale en civiele zaken voor één en dezelfde jeugdrechter gehandhaafd moet blijven? Moet er geen scheiding komen tussen de “penale” jeugdrechter die uitspraak doet over MOF (“als misdrijf omschreven feiten”) en de “civiele” rechter die uitspraak doet over POS of, beter, POF (“als probleem omschreven feiten”³⁵)? Daarnaast, ten tweede, leidt de beschermende missie van de jeugdrechter, afgaande op ons onderzoek, tot meer interventiebereidheid en minder rechtsbescherming tegen diezelfde interventies. Daarom ook rijst de vraag of de jeugdrechter van de 21ste eeuw niet opnieuw meer “rechter” moet worden dan “kinderbeschermers”.

Het kan daarbij, voor alle duidelijkheid, niet de bedoeling zijn om “terug naar af” te gaan en opnieuw klassieke strafrechters en straffen voor minderjarigen te voorzien zoals in de 19de eeuw. Maar getuigt, omgekeerd, het behoud van één en dezelfde alleenzettelende rechter die in alle fasen van de procedure uitgebreid kan interveniëren om zowel delinquente als niet-delinquente kinderen te beschermen, niet evenzeer van in het verleden vastgeroeste idealen en praktijken?

34 “(T)here may be ground for concern that the child receives the worst of both worlds: that he gets neither the protection accorded to adults, nor the solicitous care and treatment postulated for children” (*Kent v. United States*, 383 US 555 (1966)).

35 Terecht stellen Christiaens en De Bus zich de vraag of in navolging van de “als misdrijf omschreven feiten” ook de “problematische opvoedingssituaties” niet gehercodeficeerd dienen te worden. Zulk een codificatie van “als probleem omschreven feiten” (POF) zou immers het sociaal-politieke karakter van de bijzondere jeugdbijstand kunnen blootleggen en creëert de mogelijkheid om tegenspraak over de POF-kwalificaties te organiseren, aldus nog de auteurs (CHRISTIAENS EN DE BUS, 2012: 28-29).

REFERENTIES

- BAC, J.R. (1998). *De kinderrechter in strafzaken. Evolutie en evaluatie*. Deventer: Gouda Quint.
- BAILLEAU, F. & CARTUYVELS, Y. (2009). *The criminalisation of youth. Juvenile justice in Europe, Turkey and Canada*. Brussel: VUBPress.
- BOSWORTH, M. (2001). The past as a foreign country. *British Journal of Criminology*, nr.41, 431-442.
- CARTON DE WIART. (1948). *Souvenirs Politiques (1878-1918)*. Bruxelles-Paris : Desclée De Brouwer.
- CHLEPNER, B.-S. (1972). *Cent ans d'histoire sociale en Belgique*. Bruxelles: Editions de l'Université de Bruxelles.
- CHRISTIAENS, J. (1994). Stoute kinderen achter slot en grendel. Het vaderlijk tuchtigingsrecht in de ontstaansgeschiedenis van de negentiende-eeuwse kinderbescherming. *Tijdschrift voor sociale geschiedenis*, nr. 2, 149-169.
- CHRISTIAENS, J. (1999). *De geboorte van de jeugddelinquent (België, 1830-1930)*. Brussel: VUB-Press.
- CHRISTIAENS, J. & DE BUS, S. (2012). De problematische "jeugd van tegenwoordig". Bedenkingen bij de toenemende instroom van POS-jongeren. *Orde van de Dag*, 2012, nr. 58, 28-29.
- COLLARD, C. (1924). Le tribunal pour enfants. Son passé – son avenir. *Revue de Droit Pénal et de Criminologie et Archives Internationales de Médecine légale*, 4, 673-716.
- DELANNOY, A. (1931). L'application de la loi du 15 mai 1912 sur la protection de l'enfance de 1920 à 1930. *Revue de Droit Pénal et de Criminologie et Archives Internationales de Médecine légale*, 11, 896-913.
- DELANNOY, A. (1932). L'application de la loi du 15 mai 1912 sur la protection de l'enfance de 1920 à 1931. *Revue de Droit Pénal et de Criminologie et Archives Internationales de Médecine légale*, 12, 787-803.
- DELANNOY, A. (1939). L'application de la loi du 15 mai 1912 sur la protection de l'enfance de 1920 à 1938'. *Revue de Droit Pénal et de Criminologie et Archives Internationales de Médecine légale*, 19(11), 1447-1459.
- DUMORTIER, E. (2001). Over het herstel (van het) recht voor kinderen. *Panopticon*, nr. 5, 494-511.
- DUMORTIER, E. (2006). *De jeugdrechter in twijfel. Een onderzoek naar het ontstaan en de praktijk van de kinderrechter* (onuitg. doctoraatsthesis). Brussel: Vrije Universiteit Brussel.
- ELIAERTS, C. (1995). *Proceswaarborgen voor minderjarigen*. Brussel: Federale Diensten voor Wetenschappelijke, Technische en Culturele Aangelegenheden.
- ELIAERTS, C. & CHRISTIAENS, J. (2009). Niets is wat het lijkt in de jeugdbescherming... Een redelijk eigenzinnige kijk op 30 jaar jeugdbeschermingsrecht. In W. BRUGGEMAN, E. DE WREE, J. GOETHALS, P. PONSAERS, P. VAN CALSTER, T. VANDER BEKEN en G. VERMEULEN (eds.), *Panopticon – Van pionier naar onmisbaar. Over 30 jaar Panopticon* (pp 461-482). Antwerpen, Apeldoorn: Maklu.
- FERRI, E. (1905). *La Sociologie Criminelle*, Paris: Félix Alcan Editeur.
- FRANÇOIS, A. (2005). Du chiffre au dossier. Les statistiques de la protection de l'enfance (1912-1965). In F. VESENTINI (ed.), *Les chiffres du crime en débat. Regards croisés sur la statistique pénale en Belgique (1830-2005)* (pp 235-252). Louvain-La-Neuve: Bruylant Academia.
- GOLDSON, B. & MUNCIE, J. (2006). Critical anatomy: towards a principled youth justice. In B. GOLDSON & J. MUNCIE (eds.), *Youth Crime and Justice. Critical issues* (pp 203-231). Los Angeles, London, New Delhi, Singapore: Sage Publications.
- HEUPGEN, P. (1929). Jurisdiction des Enfants. *Revue de Droit Pénal et de Criminologie et Archives Internationales de Médecine légale*, 9, 1089-1094.
- HOORNAERT, G. (1946-1947). La loi pénale devant la corruption de la jeunesse et l'excitation à la débauche – Rapport qui sera présenté à l'Union belge de Droit pénal à l'assemblée du samedi 3 mai 1947. *Revue de Droit Pénal et de Criminologie*, 27(6), 491-520.

- JUNGER-TAS, J. (2006). Trends in international juvenile justice: what conclusions can be drawn? In J. JUNGER-TAS & S. H. DECKER (eds.), *International Handbook of Juvenile Justice* (pp 505-531), New York: Springer.
- LOMBROSO, C. (1895). *Le crime. Causes et remèdes*. Paris: Félix Alcan Editeur.
- MAUS, I. (1926). L'application de la loi du 15 mai 1912 sur la protection de l'enfance de 1913 à 1924. *Revue de Droit Pénal et de Criminologie et Archives Internationales de Médecine légale*, 6, 217-242.
- MAUS, I. (1927). L'application de la loi du 15 mai 1912 sur la protection de l'enfance de 1913 à 1925. *Revue de Droit Pénal et de Criminologie et Archives Internationales de Médecine légale*, 7, 221-235.
- MAUS, I. (1928). L'application de la loi du 15 mai 1912 sur la protection de l'enfance de 1913 à 1927. *Revue de Droit Pénal et de Criminologie et Archives Internationales de Médecine légale*, 8, 1142-1166.
- MAUS, I. & DELANNOY, A. (1930). L'application de la loi du 15 mai 1912 sur la protection de l'enfance de 1920 à 1929. *Revue de Droit Pénal et de Criminologie et Archives Internationales de Médecine légale*, 10, 525-542.
- MUNCIE, J. (2009). *Youth & Crime*. Los Angeles, London, New Delhi, Singapore, Washington DC: Sage Publications.
- PLATT, A. (2002). The triumph of benevolence: the origins of the juvenile justice system in the United States. In: J. MUNCIE, G. HUGHES en E. McLAUGHLIN (eds.), *Youth Justice: Critical Readings* (pp 177-196). London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications.
- PRINS, A. (1986). *La défense sociale et les transformations du droit pénal (Introduction par F. Tulkens)*. Genève : Editions Médecine et Hygiène.
- RACINE, A. (1959). *La délinquance juvénile en Belgique de 1939 à 1957*. Brussel : Centre d'Etude de la Délinquance Juvénile.
- RACINE, A. (1966). *De jeugdmisdadigheid in België in 1960, 1961 en 1962*. Brussel : Studiecencentrum voor Jeugdmisdadigheid.
- RACINE, A. (1968). *De jeugdmisdadigheid in België in 1963, 1964 en 1965*. Brussel: Studiecencentrum voor Jeugdmisdadigheid.
- SLACHMUYLDER, L. (1963-1964). Les réparations symboliques – Une expérience de probation au Tribunal des enfants. *Revue de Droit Pénal et de Criminologie*, 44(4), 283-310.
- TARDE, G. (1890). *La criminalité comparée*. Paris: Félix Alcan Editeur.
- VAN DE KERKHOVE, M. (1976-1977). Des mesures répressives aux mesures de sûreté et de protection. Réflexions sur le pouvoir mystificateur du langage. *Revue de Droit Pénal et de Criminologie*, 57(4), 245-279.
- VANNESTE, C. (2001a). Een onderzoek over de beslissingen genomen door de parketmagistraten en de jeugdrechters. *Tijdschrift voor Jeugdrecht en Kinderrechten*, nr. 5, 193-202.
- VANNESTE, C. (2001b). *De beslissingen genomen door de parketmagistraten en de jeugdrechters ten aanzien van delinquenten minderjarigen. Onderzoeksrapport*. Brussel: Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie.
- VERHELLEN, E. (1997). *Verdrag inzake de rechten van het kind*. Leuven, Apeldoorn: Garant.
- WALGRAVE, L. (1978). *Uitgeleide aan de jeugdbescherming*. Leuven: Acco.
- WAUTERS, E. (1950). *Le droit pénal des jeunes délinquants*. Bruxelles: Larcier.
- WITTE, E., CRAEYBECKX, J. & MEYNEN, A. (2005). *Politieke geschiedenis van België (van 1830 tot heden)*. Antwerpen: Standaard Uitgeverij.
- Loi vagabondage (1891/97)
- Loi du 27 novembre 1891 sur la répression du vagabondage et de la mendicité, *Pasinomie*, 1891, 439-459.

Loi du 15 février 1897 modifiant la loi du 27 novembre 1891 sur la répression du vagabondage et de la mendicité, *Pasinomie*, 1897, 101-112.

Loi sur la protection/kinderbeschermingswet (1912)

Loi sur la protection de l'enfance du 15 mai 1912, *Pasinomie*, 249-259.

Rapport Protection (1912)

Rapport fait, au nom de la section centrale de la Chambre des représentants par M. Colaert, sur les amendements proposés par le gouvernement, *Pasinomie*, 259-294.

Parlementair debat (1912)

Loi sur la protection de l'enfance du 15 mai 1912, *Pasinomie*, 294-435.

Rapport Zedelijke Bescherming (1951-1952)

Rapport bij het Wetsontwerp betreffende de Zedelijke Bescherming van de jeugd, *Parl. St.*, Kamer, Zitting 1951-1952, n° 426.

Kent v. United States, 383 US 555 (1966).

Rijksarchief Beveren, Archief van de Rechtbank van Eerste Aanleg te Antwerpen (Jeugdrechtbank = Blok D), Overdracht 2000, 1912-1965, EA ANTWERPEN D 2000, Repertorium, 1912-1965.

Rijksarchief Beveren, Archief van de Rechtbank van Eerste Aanleg te Antwerpen (Jeugdrechtbank = Blok D), Overdracht 2000, 1912-1965, EA ANTWERPEN D 2000, Minuten van Vonnissen, 1912-1965: jaren 1912-1913, 1928, 1939, 1950 en 1961.